

clergy formed from nakshibendi , and among the common people the greatest popularity and halvetiye Qadiri sect .

From the 16th century . Crimea became a center of Islamic civilization in the Golden Horde , hence conducted Islamization of the North Caucasus . Great fame had madrassas Zinjirli based on the outskirts of Bakhchisarai in 1500.

South Crimea traditionally guided by Turkey , northern steppe horde kept same properties. Among Sufi tarikats prevalent in the Crimea were Mevlevi halvetiya - an offshoot of Al-Tijani (both came from Turkey , and the last - from Sivas) , Naqshbandi , Yasawa (first traditionally distributed across the Golden Horde , the latter came in the 17th century . , Both were widely common among steppe) . Tradition Crimean Tatars credited with the spread of Islam in Crimea companions of Prophet Muhammad (pbuh) - Malik Ghazi Mansour Ashteru and (7 .) . The oldest mosque dated - 1262 - was built in Solkhat (Old Crimea) came from Bukhara.

In 1385 , Tamerlane defeated the Golden Horde , which was one of the decisive factors for the creation of a nomadic nobility Crimea own yurt . Long internecine struggle within the feudal groups ended in 1443 victory Haji Giray , who founded the independent Crimean state. But by the end of the XV century Crimea falls under Turkish influence .

It is not surprising that Sufis occupied a prominent place in the religious and political life of the Crimean Khanate. On the influence of the Muslim clergy (consisting mainly of representatives from various tarikats) in the Crimean Khanate testifies, first of all, its location in the Divan (supreme government institution and the highest judicial and religious authority in the Crimean Khanate) . Immediately behind Kalga (heir Khan , who was sitting on his right hand) was traditionally the head of the Hanafi madhhab in the peninsula - Sheikh-ul- Islam , which was usually known theologian dervish (ie Sufi) . In favor of the Sufi influence is evidenced by the fact that people are turning to the Khanate " sheikhs and the Sufis " along with officials and the ruling class Khanate.

Crimea enters into the area of Islamic civilization, while dominated by large areas of both Asia and Europe and Africa. Together with the flood of immigrants from the Crimea numerous cities in Central and Southwest Asia, the Middle East and Mesopotamia at the time of former major cultural , religious and educational centers in Crimea tolerated and significant intellectual and spiritual experience achieved by this time Islamic culture in all the above areas. Islam forms a new , significantly progressive cultural and spiritual environment in the Crimea , in fact, he introduces the Crimean peninsula , in the area of global civilization processes .

Г.В. ВОРОНОВА

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДІЯЛЬНОСТІ І ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Досягнення біологічної науки останніх десятиріч, проникнення біологів у глибини життя значно актуалізували пошук відповідей на питання: що ж, в решті-решт, є життя як таке? В чому полягає сутність людського життя? Які загальні риси притаманні останньому і яка специфіка його відрізняє? Пошук відповідей на ці питання, які ведуть як представники різних галузей, так і філософи, пов'язаний з поняттям «життєдіяльність», навколо якого він, власне кажучи, в основному і концентрується.

Здавалось би, серйозних складнощів тут не повинно бути. Адже феномен, що позначається поняттям «життєдіяльність», виступає у якості прояву явища, що позначається родовим по відношенню до нього поняттям «діяльність», а це останнє вже давно знаходиться в центрі уваги дослідників. Зазначена обставина дає підстави сподіватися, що найменні загальні риси, що характеризують як феномен діяльності, так і феномен життєдіяльності, вже відомі. Але, як свідчить аналіз, на жаль, це далеко не так.

«Здається, – визнають дослідники, що цікавляться проблемою діяльності, – ми переживаємо своєрідний «діяльніцькій» бум. Виходить багато книг та статей (за проблемами... методології наукового пізнання, соціології, теорії культури, психології і т.ін.), в яких

висвітлюється важливість принципу діяльності, про необхідність діяльницького підходу, часом проголошується ідея «загальної теорії діяльності». Однак більш детальне знайомство з низкою творів, спеціально присвячених проблематиці діяльності, розчаровує. Справа в тому, що розмови про діяльність не завжди відкривають нові горизонти в розумінні феноменів, що досліджуються...» [1, 5].

Справа в тому, що і по цей час дослідники не мають єдиної думки щодо змісту поняття «діяльність». У «Філософському словнику», що свого часу вийшов за редакцією В.І. Шинкарука, діяльність трактується як «суттєва визначеність способу буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни, опосередковані ідеальним» [2, 146]. У «Філософському енциклопедичному словнику», що вийшов у 2002 році у Києві, цей феномен тлумачиться «як форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті» [3, 163]. Автори ж московського видання «Філософського енциклопедичного словаря» очевидно вважаючи що поняття «діяльність» не відноситься до числа найбільш важливих, зовсім обходять його увагою [4]. Виходить, раз немає поняття, то не існує й проблем, пов'язаних як з ним самим, так і з феноменом, що ним позначається?

А вони ж все таки існують. Існують, бо залишаються невизначеними питання, які потребують відповіді. Першим серед цих питань є таке: яку сторону реального буття відбиває поняття «діяльність»? Відповідь на нього спробуємо одержати, здійснивши аналіз генези цього поняття.

Як відомо, у якості світоглядного принципу поняття діяльності веде своє становлення починаючи з німецької класичної філософії. Це пов'язано з тим, що у європейській культурі формується нова концепція особистості, що характеризується раціональністю, багатоманітними напрямками активності і ініціативи. І.Кант робить перші кроки до формування такої світоглядної точки зору, а Й.Г.Фіхте вперше зводить діяльність у ранг загальної підвалини культури, розглядаючи суб'єкт («Я») у якості чистої самодіяльності, що творить світ («не-Я») і орієнтується на етичних ідеях.

Й.Г.Фіхте вважав за необхідне тлумачити поняття «діяльність» надзвичайно широко, зазначаючи, що «... поняття самоположення і діяльність суть ... одне й те ж. Тобто всяка реальність дієва: все дієве є реальність. Діяльність є позитивна, абсолютна реальність (на відзнаку лише відносної реальності)» [5, 111-112]. В такий спосіб, виходячи з Й.Г.Фіхте, діяльність має відношення до всього буття, вона іманентна йому.

Важливе місце дослідженню діяльності відводив Ф.В.Й. Шеллінг. У своїй роботі «Система трансцендентального ідеалізму» він приходив до такого висновку: «Існує поняття більш високе, ніж поняття речі, а саме – поняття дійствування або діяльності. Це поняття має бути поняттям речі, оскільки самі речі можуть бути досягнуті лише як модифікації різним чином обмеженої дійсності. Буття речей не полягає просто у покої або ж бездіяльності. Оскільки навіть всяке наповнення простору – лише ступінь діяльності, якою наповнюється простір» [6, 263].

Як бачимо, Ф.В.Й.Шеллінг також є прибічником широкого тлумачення поняття «діяльність». На його думку, будь-яке природне тіло є продукт діяльності динамічного начала (сили), взаємодії протилежно спрямованих сил (позитивний і негативний заряд і т.інш.). Він стверджував, що принцип доцільності є загальним принципом пояснення природи, а сама природа є недорозвинений розум. Розглядаючи натурфілософію у якості органічної частини трансцендентального ідеалізму, що показує, як розвиток природи завершується появою свідомого «Я», Шеллінг відзначає, що «об'єктом для себе воно стає у якості активного (у якості відчуваючого), оскільки обмежується воно лише у акті обмеження» [6, 299]. У цьому вислові міститься натяк на існування феномену, який відрізняється від пасивності, будучи протилежністю її, але в той же час ще не є діяльністю в повному розумінні цього слова, сталою діяльністю. Як бачимо, тут має місце натяк на активність. Але, на жаль, лише натяк, далі якого цей мислитель не йде.

Г.В.Ф. Гегель, що побудував найбільш розвинену раціоналістичну концепцію діяльності, тлумачить її як всепроникаючу характеристику абсолютного духу, що породжується іманентною потребою останнього до самозмін. Головну роль при цьому Гегель відводив духовній діяльності та її вищій формі – рефлексії, тобто самосвідомості. «Зовнішнє як таке, – стверджував він, – це те, що саме себе знімає; крім того, рефлектуюча себе в себе діяльність по сутності своїй співвіднесена з тим зовнішнім як з чимось іншим для неї, але саме так ще і як з чимось в собі незначним і тотожним з нею» [7, 161].

Важливе значення проблемі діяльності надавали і засновники діалектичного матеріалізму. Вже в «Святому сімействі» вони звертають увагу на те, що історія є «не що інше, ніж діяльність переслідуючої свої цілі людини» [8, 102]. А у «Тезах про Фейербаха» К.Маркс, вказуючи на недоліки у соціальному пізнанні своїх попередників-матеріалістів і неспроможність ідеалістичних концепцій діяльності, робить такий висновок: «Головний недолік усього попереднього матеріалізму – включаючи фейербахівський – полягає в тому, що предмет, дійсність, чуттєвість береться лише у формі об'єкту, або ж у формі споглядання, а не як людська почуттєва діяльність, практика, не суб'єктивно. Звідси і сталося, що діяльнісна сторона, в протилежність матеріалізму, розвивалась ідеалізмом, але лише абстрактно, оскільки ідеалізм, звичайно, не знає дійсної чуттєвої діяльності як такої. Фейербах хоче мати справу з почуттєвими об'єктами, дійсно відмінними від мисленевих об'єктів, але саму людську діяльність він бере не як предметну діяльність. Тому в «Сутності християнства» він розглядає, як істинно людську, лише теоретичну діяльність, тоді як практика береться і фіксується лише у брудно-гендлярівській формі її прояву. Він не розуміє тому значення «революційної», «практично-критичної діяльності» [9, 1].

Не викликає сумніву, що поняття «діяльність» відбиває цілком визначену сторону буття, а саме – соціального. Ми поділяємо точку зору авторів, які вважають, що «якщо рух є способом існування матерії, то діяльність виступає у якості його (руху – Г.В.) прояву на вищому рівні розвитку матерії, і її слід розглядати як незмінний атрибут, спосіб існування соціальної матерії» [10, 9]. А коли так, то поняття «діяльність» слід розглядати у якості категорії соціальної філософії.

Тут виникає друге питання, на яке ми теж маємо дати відповідь: чи можливо застосовувати поняття «діяльність» до інших сторін буття – неживої природи, тваринного світу? Як на нашу думку, цього робити не слід, бо діяльність, сутність якої полягає у задоволенні потреб людини, притаманна лише соціальній матерії, соціальним організмам. Що ж стосується проявів руху у неживій природі і тваринному світі, схожих на діяльність, то слід застосовувати інше поняття, а саме – «активність». Позначаючи «стан самоспричиненого діяння, що прискорюється і розширюється, на протилежність стану сприйняття звичайного діяння – пасивності» [2, 16], зазначене поняття виступає родовим по відношенню до поняття «діяльність». Активність у різній мірі притаманна предметам і явищам матеріального світу, неживій природі і всьому живому, в тому числі і людині, проявляючись у різних формах діяльності.

Діяльність у будь-який час може бути представлена основним структуроутворюючим елементом якої є суб'єкт, у якості якого виступають перш за все, окрема людина, а також інші соціальні організми – рід, плем'я, сім'я, клас, більш дрібні соціальні групи, суспільство, людство. І якщо говорити про зміст поняття «діяльність», то його можна визначити як сукупність суб'єктів і об'єктів, що входять до певної виробничої системи, їх взаємозв'язок один з одним і з зовнішнім середовищем.

Поняття «діяльність» і «виробництво» близькі за змістом. Це дозволяло класикам діалектичного матеріалізму використовувати як рівнозначні обидва зазначені поняття, трактуючи їх однаково широко. Так, наприклад, в «Німецькій ідеології» вони говорять про «виробництво самого матеріального життя» [11, 26], розуміючи під цим не лише виробництво засобів до життя – предметів харчування, одягу, житла та необхідних для цього знарядь, але й «виробництво собі подібних», чужого життя шляхом народження [11, 24, 28]. У тій же «Німецькій ідеології» говориться про виробництво ідей, свідомості. Зокрема, в

першому розділі роботи К.Маркса і Ф.Енгельса містяться такі положення: «Виробництво ідей, уявлень свідомості первісно вплетено у матеріальну діяльність і у матеріальне спілкування людей, у мову реального життя. Утворення уявлень, мислення, духовне спілкування людей є тут ще безпосереднім породженням матеріального відношення людей. Те ж саме стосується духовного виробництва, як воно проявляється у мові політики, законів, моралі, релігії, метафізики і т.інш. того чи іншого народу. Люди є виробниками своїх уявлень, ідей...» [11, 24].

Однак, визнаючи близькість понять «діяльність» і «виробництво», було б помилково говорити про їх повне співпадання, тотожність, по кільком, як нам здається, важливим причинам. Розглянемо їх.

Поняття «виробництво» відбиває лише одну сторону явища, що позначається поняттям «діяльність», хоч і найважливішу, але все ж таки частину. На цю обставину, до речі, звертає увагу і К.Маркс, роблячи висновок на підставі аналізу суспільного виробництва, що розглядається ним також у якості цілісної системи, у взаємозв'язку, взаємообумовленості утворюючих її структурних елементів. «Результат, до якого ми прийшли, – відзначає він, – полягає не в тому, що виробництво, розподіл, обмін і вживання ідентичні, а в тому, що всі вони утворюють частину єдиного цілого, розрізняючись всередині єдності» [12, 36]. Саме цим цілим і виступає діяльність людини.

Будь-яка частина (нехай і найважливіша!) то є матеріальне утворення, що входить до складу другого матеріального утворення, виступаючи у якості моменту його змісту і форми. Але ціле, момент змісту і форми якого несуть у собі частини, кожна з них, перебуваючи у взаємному зв'язку, характеризується властивостями, які не зводяться до властивостей утворюючих його частин. При цьому діяльність і виробництво відрізняються одне від одного не окремими властивостями, а якісно. Інакше кажучи, ми маємо справу з різними якостями.

Про це, зокрема, свідчить той факт, що діяльність і виробництво відрізняються мірами свого існування. Як відомо, виділення людини з тваринного світу (антропогенез) було таким же грандіозним і довготривалим стрибком, як і виникнення живого, протікаючи у нерозривному зв'язку зі становленням суспільства, тобто соціогенезом. Періоди антропогенезу і соціогенезу (як вважають дослідники, приблизно 3 – 3,5 млн. років, тобто у 1000 разів більше писаної історії) нерозривно зв'язані сторони єдиного цілого – антропосоціогенезу, який, у свою чергу, пов'язаний із становленням діяльності. Остання, тобто діяльність, протягом свого становлення і розвитку неодноразово змінювалась, набуваючи нових форм і оновлюючи зміст. Змінювались і відносини між людиною і навколишньою природою, які як справедливо помічено О.О. Наумкіною [13, 15-17], можна розділити на три основних етапи.

Перший, найдавніший, характеризується пристосуванням людини до існуючих природних умов. Вона на цьому етапі була подібна своїм «меншим братам» – тваринам, і взаємодія природи і людини зводилась до біологічного обміну речовин. На цьому етапі розвитку взаємовідносин з природою людини, у силу свого незнання, практично ніяким чином не порушувала рівновагу в системі «суспільство – природа».

Оволодіння вогнем і подальший процес антропосоціогенезу вивів людину на другий, агропромисловий етап розвитку взаємовідносин із природою. В результаті рівновагу системи було порушено, людина почала підкоряти сили природи, здійснюючи на неї тиск.

Цей етап можна розділити на два під етапи, позначивши перший із них як агрокультурний – розвиток скотарства і землеробства, наслідком якого були перетворення навколишньої природи, знищення лісів, часткове або й повне зникнення багатьох видів тварин і рослин тощо. Другий під етап веде свій початок від появи промислового виробництва і його позначають як машинно-індустріальний. Він характеризується постійно зростаючим впливом людини на навколишнє середовище. Це пов'язано насамперед з тим, що людина одержала доступ до використання природних ресурсів, у першу чергу металів, ство-

рила парову машину і двигун внутрішнього згорання. Людина знайшла силу, яка дозволила їй втручатися у всі процеси, що відбуваються в атмосфері, літосфері і гідросфері.

З іншого боку, природа не могла не відреагувати на зміни, що відбувалися. Треба зазначити, що другий етап взаємовідносин природи і суспільства не викликав стійкого порушення динамічної рівноваги біосфери, хоча й ознаменувався деякою напругою в системі.

Сьогодні ми є свідками третього етапу розвитку взаємодії природи та людського суспільства. Як стверджує Ф. Канан, «екологічні кризи знайомі людству здавна, і воно кожного разу повертало ситуацію на свою користь. Проте сучасній екологічній кризі властиві прикмети, яких ми досі ніколи не спостерігали. Людству ще належить усвідомити, що після ресурсозабезпеченої доби воно перебуває на іншій, по суті, планеті й само стало іншим – як щодо кількості, так і щодо розмаїття потреб» [14, 145]. Створення наймогутнішого штучного середовища веде до певної деструкції природи, до руйнації біосфери. Своїми діями людина може призвести планету до такого стану, коли життя на ній буде неможливим.

Аналізуючи шлях, яким пройшло людство, його історію, бачимо, що причиною екологічної кризи постає, насамперед, нерозумна діяльність людини, яка нанесла і продовжує наносити природі непоправну шкоду. «Своїми діями людина брутально втрутилась в процес еволюційного розвитку на Землі та ліквідувала незалежне від неї існування біосфери, хоч і не змогла, як не намагалася, відмінити фундаментальні закони, які нею керують, та цілком звільнитися від їх впливу» [15, 10].

Як один із прикладів втрат, можемо розглядати стан погодних умов на сьогоднішній день, як-от: уперше зафіксовані різні, нехарактерні для Південної Америки перепади температур – від 45⁰С тепла до мінус 7⁰С, різке підвищення температури спостерігається в Греції, Італії, Болгарії. Нашу планету потрясають різноманітні катастрофи – повені в Китаї, землетруси в Індії – що винищують сотні тисяч чоловік, знищуючи рослинність і тваринний світ, біосферу в цілому. Біосфера, у світлі всіх змін, що відбуваються, вже не може вважатися цілісною, збалансованою за всіма параметрами системою, вона вже не в змозі виконувати всі належні їй функції.

І все це не випадково. В процесі власного життя і розвитку, засвоюючи і вивчаючи природу, людина піднесла себе на п'єдестал, самостійно обравши для себе лідируючу позицію. Природа ж стала залежною від людства, від його все частіше божевільних дій і експериментів над нею.

Сутність сучасної екологічної ситуації, за С.Є. Крапивенським, можна звести до трьох основних моментів:

«1. Відбувається надзвичайно швидко (по експоненті) вичерпання природних ресурсів суспільства – сировинних, енергетичних. Один приклад: людство спалює у цей час близько 3 млрд. тонн нафти на рік і, таким чином, з такими темпами споживання, цей природний продукт, який неможливо відтворити, зникне протягом 40 років.

2. Відбувається надзвичайно швидко (по експоненті) забруднення природного середовища – атмосфери, гідросфери, літосфери, що веде до катастрофічних наслідків, як от «озонових дір» і т.ін.

3. Відбувається надзвичайно швидко (по експоненті) зростання чисельності людства» [16, 164].

Сучасна виробнича діяльність людини, розвиток останньої, науково-технічний прогрес, що давав про себе знати перш за все у країнах Європи, обумовлювали прискорення темпів соціального розвитку цих країн, позначаючись, безумовно не лише на матеріальній сфері життя людей, а й на духовній. Суспільна свідомість і в силу швидких змін соціальної реальності, і в силу недостатнього рівня власного розвитку, не могла адекватно відбивати і осмислювати процеси, що відбуваються у реальному житті. Дійсні причини, що обумовлювали розвиток суспільства, довгий час залишалися таємницею за сьома печатками. Зокрема, одним із проявів цього у такій формі суспільної свідомості як філософія є

довготривала відсутність інтересу у філософів до феномену діяльності. Про це свідчить хоча б той факт, що поняття «діяльність» ми не зустрічаємо, знайомлячись з предметними показниками не лише у двох книгах першого тому «Антології світової філософії», в якому представлені мислителі Стародавнього світу і Середньовіччя, а й у другому, де представлено Європейську філософську думку від епохи Відродження по епоху Просвітництва. Воно з'являється аж у творчості таких філософів, як представник німецького Просвітництва Фреліх і вищезгадані представники німецького класичного ідеалізму Фіхте та Шеллінг, що підходили до розгляду феномену діяльності, як відомо, абстрактно.

Заважало осмисленню феномена діяльності і фактичне ототожнення її з виробництвом, в першу чергу матеріальним виробництвом, на чому базувалися безпідставно-оптимістичні, як сьогодні це стає все більш очевидним, висновки про безмежність суспільного прогресу. Людство починає розуміти, що некерований розвиток матеріального виробництва і, в першу чергу науки, що перетворилася на безпосередню виробничу силу, дає не лише блага, а й містить у собі загрозу знищення як самої людини, тих шести мільярдів, що населяють нашу планету, а й усього живого.

Це дає підстави робити висновок про те, що діяльність людини повинна набувати якісно нового характеру, нової якості. Вона повинна перетворюватись на життєдіяльність.

Сьогодні, як уже зазначалося, феномен життєдіяльності все більше привертає до себе увагу науковців і філософів. Так, наприклад, намагаючись осмислити його, С.Б.Кримський зазначає, що життєдіяльність це та діяльність, яка базується на усвідомленні сутності і смислу життя і яка «охоплює і цілепокладання, і самоімітацію (як у деяких ситуаціях гри) та широку сферу смислотворчості...» [3, 164].

В цілому, погоджуючись з напрямком думки шановного автора, якому вдалося відбити у дефініції деякі важливі риси, притаманні життєдіяльності, ми все ж таки змушені визнати, що їй бракує чи не найголовнішого – розкриття сутності феномену. Вона ж, на нашу думку, полягає у забезпеченні в процесі життєдіяльності не лише постійно зростаючих потреб людини у їжі, одязі, взутті, житловому приміщенні, тобто тих, які раніше утворювали систему вітальних потреб, а й потреби у збереженні життя взагалі, що також давно вже перетворилося на вітальну потребу.

Якщо ж спробувати дати визначення змісту поняття, що позначає цікавлячий нас феномен, то його, як нам уявляється, можна висловити в такий спосіб: життєдіяльність це сукупність відношень до природи і один до одного, людей, що осмислюють необхідність сприяння розгортанню процесу раціонального перетворення оточуючого середовища в інтересах людини, необхідною умовою чого є збереження життя як найбільшої цінності.

Не претендуючи, звичайно, на бездоганність, так би мовити істинність в останній інстанції, все ж зазначимо, що запропоноване визначення, по-перше, відбиває як сутність феномену, так і загальні риси, притаманні діяльності на всіх етапах її розвитку. Адже життєдіяльність, як і діяльність в цілому, є специфічним проявом руху соціальної матерії. Вона належить до суттєвих, необхідних, внутрішніх зв'язків, з необхідністю притаманних будь-якому соціальному організму, що, періодично повторюючись від покоління до покоління, набули усталеного характеру, перетворившись, в такий спосіб, на закономірність. По-друге, запропоноване визначення, акцентуючи увагу на осмисленні людьми необхідності сприяння розгортанню процесу раціонального перетворення оточуючого середовища в інтересах людини, необхідною умовою чого є збереження життя як найвищої цінності, вказує на особливість життєдіяльності, притаманну їй специфіку.

Виходячи зі сказаного, ми можемо побудувати категоріальний ряд, визначивши в цілому місце поняття «життєдіяльність»: рух – активність – діяльність – привласнююча діяльність – виробнича діяльність – життєдіяльність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Деятельность: теория, методология, проблемы. – М.: Политиздат, 1990. – 800 с.
2. Філософський словник/ За ред. В.І. Шинкарука. – 2 вид., перераб. і доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
3. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абріс, 202. – 742 с.
4. Философский энциклопедический словарь. – М., 2003. – 576 с.
5. Фихте И.Г. Общие принципы наукоучения// Избранные сочинения. Перевод Л.Б. Успенского, С.Ф. Каченьяна и Б.В. Яковлева. – Т. 1. – М., 1916.
6. Шеллинг Ф.В.И. Система трансцендентального идеализма. Сочинение в 2-х томах.: Перевод с нем. – Т. 1./ Сост., ред., авт. вступ. ст. А.В. Гулыга. – М.: Мысль, 1987. – 637 с.
7. Гегель Г.В.Ф. Наука логики. В 3-х томах. – Т. 2. – М.: Мысль, 1971. – 248 с.
8. Маркс К., Энгельс Ф. Святое семейство. Соч., Т. 2. – С. 3 -230.
9. Маркс К. Тезисы о Фейербахе/ Маркс К. Энгельс Ф. Соч., Т. 3. – С. 1-4.
10. Воловик В.И. Идеологическая деятельность: диалектика традиций и новаторства. – М., 1990. 210 с.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология. Критика новейшей немецкой философии в лице ее представителей Фейербаха, Б. Бауэра и Штирнера и немецкого социализма в лице его различных пророков. - Соч., Т. 3. – С. 7-544.
12. Маркс К. Экономические рукописи 1857-1859 годов/ Маркс К., Энгельс Ф. Соч., Т. 46. Ч. 1. – С. 3-508.
13. Наумкіна Е.А. Проблема коэволюции общества и природы// Проблеми соціальної філософії: Збірник наукових статей. Редактори В.О. Цикін, Ю.П. Тарелькін – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1997. – 124 с.
14. Канак Ф. Можливості етичного коригування економіки// Філософська думка. – 1999. - №3 – С. 143-147.
15. Алексеенко И.Р., Кейсевич Л.В. Последняя цивилизация? Человек. Общество. Природа. – К.: Наукова думка, 1999. – 417 с.
16. Крапивинский С.Э. Социальная философия: Учеб. для гуманитарно – социальных специальностей высших учебных заведений. 3-е попр. и доп. – Волгоград: Комитет по печати, 1996 – 352 с.

SUMMARY

In this work, the author highlights the phenomenon of life as follows: the proposed definition, first, reflects the essence of the phenomenon and the general features inherent in the activities at all stages of its development. After livelihoods, as well as activity in general, is a specific manifestation of a social movement of matter. It belongs to the essential, necessary, internal communications, the need inherent in any social organism that periodically repeated from generation to generation, have been stable character, becoming, thus, the pattern. Second, the proposed definition, focusing on understanding people need to promote the deployment process of rational transformation of the environment for the benefit of man, which is a prerequisite for the preservation of life as the highest value indicates a feature of life, its inherent characteristics. Based on the foregoing, we can construct a series of categorical defining generally place the term "livelihoods": movement - activity - activity - assigning activities - manufacturing activity - livelihoods. a set of relations to nature and to each other, people who comprehend the need to facilitate the deployment process of a rational transformation of the environment for the benefit of man, which is a prerequisite for the preservation of life as the greatest value.